

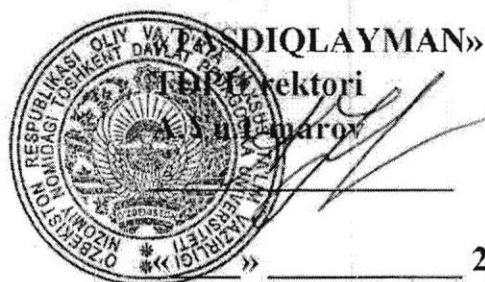
**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**NIZOMIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**«KELISHILDI»
Oliy va o'rta maxsus
ta'lim vazirligi**

«   » _____ 2020 y.

«   » _____ 2020 y.

**5111700 - Boshlang'ich ta'lim va sport-tarbiyaviy ish ta'lim
yo'nalishi negizidagi:**

5A111701 – Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich
ta'lim)

**magistratura mutaxassisliklariga kiruvchilar uchun maxsus
(ixtisoslik) fanlaridan**

DASTUR

Toshkent – 2020-y.

Annotatsiya

Dastur 5A111701 – Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta’lim) magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun 5111700 – Boshlang‘ich ta’lim va sport-tarbiyaviy ish ta’lim yo‘nalishining 2016/2017 o‘quv yilida tasdiqlangan o‘quv rejasidagi fanlar asosida tuzilgan.

Tuzuvchilar:

Jumayev M.E. – TDPU “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedra professori, p.f.n.

Xamroyev M.A. – TDPU “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedra dotsenti, f.f.n.

Xalikov A.A. – TDPU “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrasining mudiri, professor, p.f.d.

Artikbayeva Z.A. – TDPU “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedra dotsenti, p.f.n.

Masharipova U.A. – TDPU “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedra dotsenti, p.f. bo‘yicha PhD.

Sanakulov X.R. – Nizomiy nomidagi TDPU, “Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi” kafedra dotsenti p.f.n.

Abrorxonova K.A. – Nizomiy nomidagi TDPU, “Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi” kafedrasining mudiri

Dastur Boshlang‘ish ta’lim fakultetining 2020-yil 10-iyulidagi №11 sonli Kengashi yig‘ilishida muhokama qilingan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KIRISH

5111700 – Boshlang‘ich ta‘lim va sport-tarbiyaviy ish bakalavriat ta‘lim yo‘nalishi – Respublikamizdagi umumiy o‘rta ta‘lim tizimida faoliyat ko‘rsatuvchi bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarning boshlang‘ich ta‘limda o‘qitiladigan ona tili, o‘qish, matematika, texnologiya va tabiatshunoslik fanlarining mazmuni va vazifalari, o‘qitish usullari, ta‘limiy vositalar bilan tanishtirish va ularni ta‘lim jarayoniga tatbiq etish bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan. Bunda ta‘limi sohalari bo‘yicha davlat ta‘lim standarti va o‘quv dasturlarining mazmuni va talablari, shuningdek, maktab darsliklari mazmuni va metodik tuzilishi bilan tanishtirish bo‘yicha hamda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda bilimlarini oshirish va ko‘nikma hosil qilishdan iboratdir.

5A111701 – Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta‘lim) bo‘yicha magistratura mutaxassisligiga kiruvchi talabalar uchun ta‘lim yo‘nalishi o‘quv rejasiga asosan 5 ta ixtisoslik fanlari bo‘yicha: “Matematika o‘qitish metodikasi”, “Ona tili o‘qitish metodikasi”, “Boshlang‘ich matematika kursi nazariyasi”, “Ona tili va bolalar adabiyoti” “Texnologiya va tabiat o‘qitish metodikasi” fanlaridan test savollari shakllantirilgan.

Bu fanlar o‘z negizida qamrab olingan ma‘lumotlar quyida batafsil keltirilgan.

MATEMATIKA O‘QITISH METODIKASI fani bo‘yicha:

Boshlang‘ich sinfda matematika o‘qitish metodikasi fan sifatida. Boshlang‘ich sinf matematika kursining mazmuni. Boshlang‘ich sinfda matematika o‘qitish metodlari. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitishni tashkil qilishda interfaol metodlardan foydalanish. Matematikaga ixtisoslashtirilgan boshlang‘ich sinflarda o‘qitish. Boshlang‘ich sinfda matematika o‘qitishning darsdan tashqari shakllari.

Boshlang‘ich sinfda matematika o‘qitish o‘quv vositalari. Oz komplektli maktablarda matematika o‘qitish xususiyatlari. Boshlang‘ich sinflarda nomanfiy butun sonlarni nomerlashga o‘rgatish metodikasining umumiy masalalari. Boshlang‘ich sinflarda 10 ichida nomanfiy butun sonlarni nomerlashga o‘rgatish metodikasi. Boshlang‘ich sinflarda 100 ichida nomanfiy butun sonlarni nomerlashga o‘rgatish metodikasi.

Boshlang‘ich sinflarda 1000 ichida nomanfiy butun sonlarni nomerlashga o‘rgatish metodikasi. Boshlang‘ich sinflarda ko‘p xonali sonlar ustida nomanfiy butun sonlarni nomerlashga o‘rgatish metodikasi.

Boshlang‘ich sinflarda ko‘p xonali sonlar nomerlashga o‘rgatish Boshlang‘ich sinflarda miqdorlarni o‘rgatish metodikasining umumiy masalalari. Uzunlik va yuza o‘lchov birliklari. Massa va sig‘im o‘lchov birliklari. Vaqt o‘lchov birliklari.

Nomanfiy sonlar ustida arifmetik amallarni o‘rgatish metodikasining umumiy masalalari. O‘n ichida arifmetik amallarni o‘rgatish metodikasi. 100 ichida arifmetik amallarni o‘rgatish metodikasi. 1000 ichida arifmetik amallarni o‘rgatish metodikasi. Ko‘pxonali sonlar ustida arifmetik amallarni o‘rgatish metodikasi. Boshlang‘ich sinflarda algebra elementlarini o‘rgatish metodikasining umumiy masalalari. Sonli va harfiy ifodalar. Tenglik va tengsizliklarni o‘rgatish metodikasi bilan tanishtirish.

Boshlang‘ich sinflarda kombinatorika elementlari va mantiqiy masalalar. Mantiq elementlari: mulohaza, rost va yolg‘on mulohazalarga misollar. Ulush va kasr

tushunchasi bilan tanishtirish metodikasi. Kasrlarni taqqoslash. Kasrlar ustida arifmetik amallar. Oʻnli kasr. Oʻnli kasrni toʻgʻri kasr koʻrinishda ifodalash. Oʻnli kasrlar ustida arifmetik amallar. Boshlangʻich sinflarda geometriya elementlarini oʻrgatish metodikasining umumiy masalalari. Boshlangʻich sinflarda geometrik shakllarni (nuqta, chiziq kesimi, nur, koʻpburchak, burchak) oʻrganish usullari. Boshlangʻich sinflarda Perimetr va yuza (Sigʻim, hajm) tushunchalarini oʻrgatish metodikasi. Burchaklar turlari, burchaklarni oʻlchash.

Doira va aylana, Aylana markazi, radiusi, diametri, transpartiyor bilan ishlash. Simmetrik shakllar. Jadval va diagrammalar bilan ishlash texnologiyasi. Parallel va perpendikulyar toʻgʻri chiziqlar. Koordinata burchagi. Nuqta koordinatasi. Grafik koʻrinishdagi obʼektlar ustida ishlash. Boshlangʻich sinflarda simmetriya tushunchasi bilan tanishish. (simmetriya oʻqlari, markaziy simmetriya) metodikasi. Arifmetik masalalar echishga oʻrgatish metodikasi. Sodda masallalr. Murakkab masallar echishga oʻrgatish metodikasi. Masala echimini tekshirish usullari. Vaqt, masofa, tezlik, oʻrtacha tezlikni topishga doir masalalar echish. Qoldiqli boʻlish. Ulush va kasrga oid masalalar.

Matematika oʻqitish metodikasining taraqqiyoti tarixi hamda uning kelajakda takomillashuvi va rivojlanish yoʻllari. Xalqaro baholash dasturlarining standartlarida (Frame Work) qayd etilgan kompetensiyalar. Oʻtgan yillarda oʻtkazilgan xalqaro baholash dasturlarida taqdim etilgan topshiriqlar tahlili.

PIRLS, TIMSS, PISA, TALIS xalqaro baholash dasturlariga doir test namunalari bilan tanishtirish. Xalqaro baholash dasturlarini oʻzida mujassamlashtirgan innovatsion metodlari asosida dars ishlanmalarini ishlab chiqish.

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ

Методика преподавания математики как наука содержит структура начального курса математики. Методы обучения математики, их классификация. Интерактивные методы, применяемые на уроках математики в начальных классах. Формы организации обучения математике в начальных классах. Внеклассные формы обучения математике в начальных классах.

Методика организации факультативных занятий по математике в начальных классах. Средства обучения математике, их виды и значение. Особенности обучения математике в специализированных школах. Особенности обучения математике в малокомплектных школах. Общие вопросы обучения нумерации целых неотрицательных чисел. Методика изучения нумерации в центре «10». Методика изучения нумерации в центре «100». Методика изучения нумерации в центре «1000». Методика изучения нумерации многозначных чисел. Общие вопросы методики изучения основных величин. Методическая схема изучения величин. Методика изучения понятия «длина», её единицы измерения. Методика изучения понятия «площадь», её единицы измерения.

Методика изучения понятий «масса» и «емкость», их единицы измерения.

Методика изучения понятия «время», единицы измерения. Общие вопросы изучения арифметических действий. Методика изучения арифметических действий в центре «10». Методика изучения сложения и вычитания в

концентре «100». Методика обучения умножению и делению в концентре «100». Методика изучения арифметических действий в концентре «1000».

Методика изучения арифметических действий над многозначными числами.

Общие вопросы методики изучения элементов алгебры. Числовые и буквенные выражения. Методика изучения равенств, неравенств и уравнений.

Общие вопросы методики изучения элементов геометрии. Методика изучения геометрических фигур (точка, отрезок, многоугольник, угол) в начальных классах. Методика изучения периметра и площади в начальных классах. Составные задачи и методика работы с ними. Проверка решения задачи.

Методика обучения решению задач на взаимосвязь между величинами.

Методика работы с задачами на движение. Методика ознакомления с понятиями «доля» и «дробь». Методика ознакомления с десятичными дробями. Методика ознакомления с координатным углом, координатами точки. Методика работы с графическими объектами (таблицы, графики, диаграммы). Методика ознакомления с понятием симметрии (осевая симметрия, центральная симметрия) Общие вопросы методики обучения решению арифметических задач. Методика работы с простыми задачами.

ONA TILI O‘QITISH METODIKASI fani bo‘yicha:

“Ona tili o‘qitish metodikasi” fanini predmeti, maqsad va vazifalari. Ona tili o‘qitish metodikasi fanining ilmiy asoslari, tamoyillari, boshqa fanlar bilan bog‘ligi, ularning tekshirish metodlari. Ta’lim jarayonida qo‘llanadigan metodlar, dars turlari va tarkibi. Savod o‘rgatish metodikasi. Savod o‘rgatish davrida o‘qish va yozish darslari, ularga qo‘yiladigan umumdidaktik va maxsus talablar. husnixatning ahamiyati, husnixat darslarining maqsad va vazifalari. Husnixatga o‘rgatish tamoyillari va usullari. Husnixat darslarida o‘quvchilar yozuviga qo‘yiladigan talablar; Sinfda o‘qish metodikasi, o‘qish darslarining ta’limiy-tarbiyaviy ahamiyati, maqsadi va vazifalari. Kichik yoshdagi o‘quvchilarning badiiy idrok etishdagi psixologik xususiyatlari, boshlang‘ich sinflarda badiiy asar ustida ishlash jarayoni.

Sinfдан tashqari o‘qish metodikasining maqsadi va vazifalari. Fonetika, grammatika, so‘z yasalishi va orfografiyani o‘rgatish metodikasi. Kichik yoshdagi o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarash elementlarini shakllantirishda ona tilini o‘rgatishning ahamiyati. boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarining turlari va ularga qo‘yiladigan talablar, ona tili darslarida qo‘llanadigan metodlar. Fonetika va grafika asoslarini o‘rgatish metodikasi. Boshlang‘ich sinflarda so‘zning morfemik tarkibini o‘rganish metodikasi. So‘z turkumlarini o‘qitish metodikasi. Boshlang‘ich sinflarda sintaksis va punktuatsiya elementlarini o‘rganish. Orfografiya o‘qitish metodikasi. Ona tili darslarida lug‘at ustida ishlash va nutq o‘stirish, ona tilidan bilim, ko‘nikma va malakalarni tekshirish usullari. O‘quvchilar nutqini o‘stirish metodikasi. Lug‘at ustida ishlash metodikasi. O‘quvchilar nutqini o‘stirish tizimida sintaktik ishlar. Bog‘lanishli nutq va uni o‘stirish vazifalari. Bog‘lanishli nutq, og‘zaki qayta hikoya qilish, yozma bayon va yozma insho. Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish yo‘llari. Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida sinfdan tashqari ishlarni tashkil etish.

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РОДНОГО ЯЗЫКА

Цель методики имеет две ветви. Практическая, прикладная цель состоит в том, чтобы вооружить учителя и студентов системой методов и приемов деятельности и работы по овладению языковыми курсами и умениями (методика не только для учителя, но и для студентов и учеников). Теоретическая, фундаментальная цель – исследовать процесс овладения знаниями и умениями, его закономерности, определить принципы обучения, обосновать методы, привести их в систему, создать научные основы конструирования технологий, уроков, их циклов, форм обратной связи и пр.

Предметом данной науки является процесс овладения школьниками теорией и практикой родного языка в условиях обучения. При этом в понятии «обучение» предусматриваются четыре составные части:

- а) содержание изучаемого;
- б) деятельность учителя, организующего процесс и подающего материал;
- в) деятельность учащихся, открывающих для себя новое знание, овладевающих умениями;
- г) результат усвоения, положительное и отрицательное в нем.

Цели методики конкретизируются в четырех традиционных ее задачах:

первая определяется вопросом «зачем?»: это выбор целей изучения предмета на данном этапе, в данном типе школы; заучивание информации или же ее поиск и открытие; изучение предмета в динамике или в статике;

вторая – «чему учить?»: отбор содержания курсов, составление программ и учебников, определение минимума знаний, которыми должны овладеть школьники (образовательные стандарты), критерии контроля, выявление знаний и умений, их (само) оценки;

третья – «как учить?»: разработка методов и приемов, конструирование уроков, методических пособий для учителя, учебного оборудования и пр.;

четвертая – «почему так, а не иначе?»: обоснование выбора содержания и методов, сравнительное изучение различных (альтернативных) концепций, вариантов систем обучения – с точки зрения их целей и путей достижения целей, результативности;

Методика изучает уровни знаний и умений студентов, выясняет причины успехов и неудач, диагностирует ошибки и прогнозирует результаты обучения, находит способы предупреждения неожиданностей. Конструирует варианты по интересам школьников, уровням их развития и способностей. Время подсказывает свои задачи: в наши дни идет поиск таких методов и приемов, которые обеспечивали бы познавательный интерес, активность и самостоятельность учащихся, развитие их интеллекта, прочность усвоения знаний и умений.

Методика преподавания родного языка выполняет формирование теоретических знаний, практических навыков, методический подход к процессу преподавания русского языка в начальных классах, а так же научное мировоззрение у студентов.

Фонетика и фонология. Сегментные и суперсегментные единицы речи. Классификация гласных и согласных звуков. Фонетические законы в области гласных и согласных. Понятие фонемы. Состав фонем русского языка.

Фразеология. Лексикология как раздел современного русского языка. Системные отношения в лексике. Типы лексических значений. Многозначность слова. Типы переносных значений слов. Омонимы. Синонимы. Их разновидности. Антонимы. Паронимы.

Орфоэпия. Графика. Орфография. Понятие об орфоэпии. Орфоэпические нормы. Устаревшие и современные орфоэпические нормы. Графика. Основной принцип русской графики. Отступления от основного принципа русской графики. Орфография. Принципы русской орфографии. Отступления от основного принципа русской орфографии.

Словообразование. Словообразование как учебная дисциплина. Дери́вация и морфемный состав слова. Морфонологические изменения в морфемных швах. Типы основ. Исторические изменения в морфологической структуре слова. Собственно дери́вация и ее разновидности. Словообразовательные типы и модели.

Морфология. Понятие морфологии. Семантико-грамматические классы существительных. Грамматические категории, типы склонения. Прилагательное как часть речи. Лексико-грамматические разряды прилагательных в аспекте грамматических форм. Грамматические категории прилагательных, варианты склонения. Числительное как часть речи. Разряды числительных. Склонение. Местоимение как часть речи. Лексико-грамматические и структурно-грамматические разряды местоимений. Глагол как часть речи.

Синтаксис. Синтаксические единицы русского языка. Словосочетания и их классификация. Структурно-семантические типы простого предложения. Парадигматика простого предложения. Главные и второстепенные члены предложения. Полные и неполные предложения. Простые и осложненные предложения. Сложные предложения.

В целях более эффективного обучения предмету рекомендуется использовать аудиовизуальные технические средства. В учебном процессе предусматривается применение новых педагогических технологий, интерактивных методов («Кластер», Инсерт, Кубики и т.п.), что способствует лучшему усвоению материала, активизации познавательной деятельности обучающихся, экономии учебного времени. Лекционные занятия проводятся отдельно в каждой академической группе в аудиториях, оснащенные мультимедийными устройствами.

ONA TILI VA BOLALAR ADABIYOTI fani bo'yicha:

Umumiy tilshunoslikdan ma'lumot. Til ijtimoiy, doim o'zgarib, rivojlanib turuvchi hodisadir. O'zbek tili - O'zbekiston Respublikasining Davlat tili ekanligi. Hozirgi o'zbek adabiy tilining tuzilish uzvlari (elementlari): tovushlar tizimi, leksikasi (yoki lug'at tarkibi), grammatik qurilishi. Milliy va adabiy til. O'zbek adabiy tili va uning tayanch dialekti (lahjasi). Adabiy tilning o'g'zaki va yozma shakllari.

Tilning paydo bo'lishi, tillarning taraqqiyoti, tillarning tasnifi.

Fonetika. Fonetika haqida umumiy ma'lumot, uning nutq tovushlarini o'rganadigan soha ekanligi. Hozirgi zamon ona tilining fonetik va fonologik tizimi (sistemi) haqida ma'lumot. Ona tilining fonetik vositalari: nutq tovushlari, urg'u,

ohang (intonatsiya). Fonema, uning soʻz maʼnosini farqlashdagi roli. Hozirgi ona tilining fonemalari. Nutq aʼzolari va ularning vazifasi. Nutq apparati. Artikulyatsiya. Artikulyatsiya oʻrni va artikulyatsiya usuli. Fonetik akustika, tovush balandligi, kuchi, tembri, tempi va choʻziqligi.

Ona tilining vokalizmi va konsonantizmi. Unli tovushlar, tilning gorizontaal, vertikal harakatiga koʻra hamda lablarning ishtirokiga koʻra unli tovushlar tasnifi. Undosh tovushlar, ularning artikulyatsiya (hosil boʻlish) oʻrniga, usuliga hamda ovoz va shovqinning ishtirokiga koʻra tasnifi.

Nutqning asosiy fonetik birliklari: fraza (jumla), takt (sintagma), fonetik soʻz, boʻgʻin, tovush. Urgʻu va uning turlari: soʻz urgʻusi (leksik urgʻu), gap urgʻusi (mantiqiy urgʻu); bogʻliq va erkin urgʻu. Urgʻu olmaydigan birliklar. Urgʻuning soʻz maʼnosini farqlashdagi roli.

Nutq jarayonida tovushlarning oʻzgarish xususiyatlari: kombinator oʻzgarishlar (assimilyatsiya, dissimilyatsiya, metateza), pozitsion oʻzgarishlar.

Orfoepiya.

Orfoepiya haqida umumiy maʼlumot. Hozirgi ona adabiy tilining orfoepik meʼyorlari, unilar orfoepiyasi, ayrim undoshlar orfoepiyasi, ayrim grammatik shakllar orfoepiyasi. Ayrim orfoepik meʼyorlarning imlo qoidalariga (orfografik meʼyorlarga) mos kelmaslik hollari.

Grafika va orfografiya.

Ona tili grafikasi (yozuv tizimi) haqida maʼlumot. Harf tilning asosiy grafik vositasi ekanligi. Tovush va harf. Alifbo (alfavit).

Ona tili imlosi va uning asosiy tamoyil(prinsip)lari; morfologik, fonetik, anʼanaviy-etimologik, differensiyalash, grafik tamoyillar. Morfologik tamoyilning asosiy va etakchi tamoyil ekanligi.

Ona tili imlosining asosiy qoidalari: ayrim harflar, oʻzak-negiz va qoʻshimchalar, qoʻshma soʻzlar imlosi; boʻgʻin koʻchirish, bosh harflarning yozilish qoidalari.

Leksikologiya.

Leksika (lugʻat tarkibi) va leksikologiya haqida umumii maʼlumot.

Leksema va soʻz, ularning oʻzaro farqlari. Soʻzning leksik va grammatik maʼnosi. Semema, sema. Bir maʼnoli va koʻp maʼnoli soʻzlar. Soʻzning oʻz va koʻchma maʼnosi. Maʼno koʻchirishning asosiy turlari; metafora, metonimiya, sinekdoxa, funksiyadoshlik (maʼnoning vazifaga koʻra koʻchishi; maʼnoning torayishi va kengayishi).

Ona tilida soʻzlarning shakl va maʼno munosabatlariga koʻra turlari haqida maʼlumot. Omonimlar, ularning koʻp maʼnoli soʻzlardan (polisemantizmlardan) farqi. Sinonimlar (maʼnodosh soʻzlar) va sinonimiya qatori. Antonimlar. Paronimlar. Omonim, sinonim, antonim va paronimlarning asosiy turlari va nutqda qoʻllanish xususiyatlari.

Tarixiy shakllanish jihatdan hozirgi ona tili leksikasi: Hozirgi ona tili leksikasining ijtimoiy-dialektal tarkibi: umumxalq leksikasi; dialektal leksika-dialektizmlar; kasb-hunar leksikasi; termin va terminologik leksikasi (atamalar leksikasi); jargon va argolar.

Ona tilining nafaol leksikasi, neologizmlar (yangi paydo bo'lgan so'zlar). Hissiy-ta'siriy jihatdan ona tili leksikasi; umumiste'moldagi hissiy-ta'siriy bo'yoqsiz va bo'yoqdor so'zlar.

Frazeologiya. Frazeologiya haqida ma'lumot. Frazema til va nutq birligi sifatida. Frazemalarning ma'no xususiyatlariga ko'ra asosiy belgilari va turlari.

Leksikografiya. Leksikografiya haqida umumiy ma'lumot. Lug'atlar va ularning tiplari: ensiklopedik (qomusiy) va lingvistik (yoki filologik) lug'atlar. Bir tilli va ko'p tilli lingvistik lug'atlar. Bir tilli lingvistik lug'atlarning tiplari.

Morfemika. Morfemika va morfema haqida umumiy ma'lumot. Morfema va uning turlari: o'zak morfema va affiksial (qo'shimcha) morfema. Affiksial morfemalarning turlari: so'z yasovchi, lug'aviy shakl yasovchi, sintaktik shakl yasovchi affikslar. Affiksial morfemalarning tuzilishiga ko'ra turlari: sodda affikslar va murakkab affikslar.

So'z yasalishi (derivatsiya). Tub va yasama so'zlar. So'z yasalishi (derivatsiya) haqida ma'lumot. Ona tilida so'z yasash usullari: affiksatsiya, kompozitsiya, semantik, fonetik, abbreviatsiya. Affiksatsiya va kompozitsiya usullari - o'zbek tilida so'z yasashning eng asosiy usullari ekanligi.

Grammatika. Grammatika haqida umumiy ma'lumot. So'zning grammatik ma'nosi va grammatik shakli. So'zlarning sintetik, analitik, juft va takroriy, aralash hamda nol ko'rsatkichli shakllari. Grammatik kategoriya haqida umumiy ma'lumot. Grammatik kategoriya, grammatik ma'no va ularni ifoda qiluvchi vositalar tizimi ekanligi. Morfologiya va sintaksis grammatikaning qismlari ekanligi.

Morfologiya. Morfologiya haqida umumiy ma'lumot. Morfologiya grammatikaning so'z turkumlari va shu turkumlarga xos kategorial, nokategorial shakllar tizimini, so'zning birikish vaqtidagi o'zgarishini tekshiradigan bo'limi ekanligi. So'zning morfologik tuzilishi so'z shaklining qismlaridan (shakl yasash uchun asos bo'luvchi hamda shakl hosil qiluvchi va so'z o'zgartuvchi affikslardan) iborat ekanligi.

Ona tilida so'z turkumlari va ularni ajratish tamoyillari haqida umumiy ma'lumot. Hozirgi ona tilida so'zlarning ot, sifat, son, olmosh, fe'l, ravish, ko'makchi, bo'g'lovchi, yuklama, modal so'z, undov so'z, taqlid so'z turkumlariga ajratilishi.

Ot. Otning leksik-grammatik xususiyatlari. Otning ma'no turlari: atoqli va turdosh ot, aniq va mavhum, yakka va jamlovchi otlar.

Otlarda kelishik kategoriyasi. Otlarning yasalishi: affiksatsiya, kompozitsiya, abbreviatsiya usullari bilan ot yasash. Otlarda modal forma yasalishi. Otlarning tuzilish jihatdan turlari: sodda, qo'shma, qisqartma, juft otlar.

Sifat. Sifatning leksik-grammatik xususiyatlari. Belgini darajalab ko'rsata olishi - sifat darajalari: oddiy, qiyosiy va orttirma daraja. Sifatlarning otlashishi.

Sifatlarning yasalishi: affiksatsiya va kompozitsiya usullari bilan sifat yasash. Sifatlarda modal forma yasalishi. Sifatlarning tuzilish jihatdan turlari: sodda, qo'shma, birikmali va juft sifatlar.

Son. Sonning leksik-grammatik xususiyatlari, morfologik belgilari, sintaktik vazifasi. Sonlarning numerativ (sanoq) so'zlar bilan qo'llanishi. Sonlarning otlashish xususiyatlari. Sonning ma'no turlari: miqdor son va tartib son. Miqdor son turlari:

sanoq, dona, chama, jamlovchi va taqsim sonlar. Butun son va kasr son, kasrli son. Sonning tuzilish jihatdan turlari: sodda, qo'shma, juft, takroriy sonlar.

Olmosh. Olmoshning grammatik ma'nosi, boshqa so'z turkumlariga morfologik ekvivalentligi (mosligi); otlashish xususiyatlari, gapdagi vazifasi.

Olmoshlarning ma'no turlari: kishilik, o'zlik, ko'rsatish olmoshlari. So'roq, belgilash, gumon, bo'lishsizlik olmoshlari. Olmoshning tuzilish jihatdan turlari: sodda, qo'shma, juft, takroriy olmoshlar.

Fe'l. Fe'lning leksik-grammatik xususiyatlari (leksik, morfologik belgilari, sintaktik vazifalari). Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llar, bo'lishsizlik ma'nosining ifodalanishi. Fe'l nisbat (daraja)lari: aniq, o'zlik, majhullik, birgalik, ortirma nisbatlarining grammatik ma'nosi va shakllari. Fe'l mayllari (xabar mayli, shart va buyruq-istak mayli), ularning o'ziga xos xususiyatlari.

Fe'l zamonlari, ularning turlari (o'tgan, hozirgi va kelasi zamon fe'llari), o'tgan zamon fe'lining turlari: yaqin o'tgan zamon fe'li, uzoq o'tgan zamon fe'li, o'tgan zamon hikoya fe'li, o'tgan zamon davom fe'li, o'tgan zamon maqsad fe'li. Hozirgi zamon fe'lining turlari: Hozirgi-kelasi zamon fe'li, hozirgi zamon davom fe'li, Kelasi zamon fe'lining turlari: kelasi zamon gumon fe'li, kelasi zamon maqsad fe'li.

Fe'llarning tuslanishi. Shaxs-son (yoki tuslovchi) affikslar. Ularning turlari: 1-guruh, 2-guruh, 3-guruh tuslovchilari; ularning qo'llanish xususiyatlari.

Fe'lning vazifadosh shakllari - ma'lum bir sintaktik vazifa bajarishga mos shakllari: sof fe'l, ravishdosh, sifatdosh, harakat nomi. Sof fe'l, uning kesim vazifasini bajarishga moslashganligi. Ravishdosh, uning grammatik ma'nosi, yasalishi; fe'l va ravishga xos xususiyatlari; Tuslanadigan va tuslanmaydigan ravishdoshlar. Sifatdosh uning grammatik ma'nosi, yasalishi; fe'l va sifatga xos xususiyatlari: (otlashish, shuningdek, tuslanish, zamon ifodalash xususiyatlari). Harakat nomi, uning grammatik xususiyatlari, yasalishi; fe'lga va otga xos xususiyatlari. Fe'lning yasalishi (affiksatsiya va kompozitsiya usullari bilan fe'l yasash). Fe'lning tuzilish jihatdan turlari: sodda va qo'shma fe'llar. Juft fe'llarning o'ziga xos xususiyatlari. Fe'lning modal ma'no ifodalovchi shakllari: sintetik va analitik shakllari. Ko'makchi fe'llar. To'liqsiz fe'l.

Ravish. Ravishning leksik-grammatik xususiyatlari. Ravishlarning ma'no turlari: holat, miqdor-daraja, payt, o'rin sabab, maqsad ravishlari. Ravishlarda daraja (oddiy, qiyosiy, ortirma darajalar). Ravishlarning yasalishi: affiksatsiya va kompozitsiya usullari bilan ravish yasash. Ravishlarning tuzilish jihatdan turlari: sodda, qo'shma, juft va takroriy ravishlar.

Ko'makchilar. Ularning grammatik xususiyatlari, turlari: asl ko'makchilar, ot ko'makchilar, fe'l ko'makchilar, Ko'makchi va kelishik qo'shimchalari. Ko'makchi otlar.

Bog'lovchilar. Ularning grammatik xususiyatlari. Bog'lovchilarning qo'llanishiga ko'ra turlari: yakka bog'lovchilar va takroriy bog'lovchilar. Grammatik ma'no va vazifalariga ko'ra bog'lovchilarning turlari: teng bog'lovchilar (biriktiruvchi, zidlovchi, ayiruvchi); ergashtiruvchi bog'lovchilar (aniqlov, sabab, shart va to'siqsizlik, chog'ishtiruv - o'xshatish bog'lovchilari.)

Yuklamalar. Yuklamalarning grammatik xususiyatlari. Yuklamalarniig tuzilishiga ko'ra turlari: so'z yuklamalar va affiks yuklamalar. Yuklamalarning

ma'no turlari: so'roq va taajjub, kuchaytiruv va ta'kid, ayiruv va chegaralov, aniqlov, gumon, inkor yuklamalari.

Modal so'zlar, ularning ma'no va grammatik xususiyatlari, sintaktik vazifalari.

Undovlar. Ularning grammatik xususiyatlari. Undovlarning otlashishi, sintaktik vazifasi. Undovlarning turlari: his-hayajon (emotsional) va buyruq-xitob undovlari.

Taqlid so'zlar. Ularning grammatik xususiyatlari, otlashishi, taqlid so'zlarning sintaktik vazifasi; turlari: tovushga taqlid va shu'la-harakatga taqlid so'zlar.

Sintaksis.

Sintaksis haqida umumiy ma'lumot. So'z birikmasi, gap bo'lagi va gap sintaksisning tekshirish obyekti sifatida. Gapda so'zlarning o'zaro bog'lanishi; teng va ergash bog'lanish haqida umumiy ma'lumot. Ergash bog'lanish so'z birikmasini hosil qiluvchi sintaktik munosabat ekanligi.

So'z birikmasi. So'z birikmasining tuzilishi va grammatik ma'nolari. Birikma tarkibidagi so'zlarning aloqa turlari: boshqaruv, bitishuv, moslashuv. So'z birikmalarining turlari: hokim so'zning qaysi so'z turkumidan ekanligiga ko'ra turlari (otli, fe'lli, ravishli, sifatli, modal so'zli birikmalar). Tobe so'zning sintaktik vazifasiga ko'ra turlari (to'ldiruvchili, aniqlovchili, holli so'z birikmalari). Tuzilishiga ko'ra turlari: sodda so'z birikmalari, murakkab so'z birikmalari.

Gap. Gap - kommunikativ (aloqa) birlik sifatida. Ifoda maqsadiga ko'ra gap turlari: darak, so'roq, buyruq gaplar. His-hayajoniga ko'ra turlari: his-hayajonli (undov) gaplar, his-hayajonsiz gaplar, ularning turlari (darak-undov, so'roq-undov, buyruq-undov gaplar). Gap bo'laklari haqida umumiy ma'lumot. Ega va kesim (bosh bo'laklar) ikki sostavli gaplarni shakllantiruvchi predikativ birliklar ekanligi. Ega va uning ifodalanishi. Kesim, uning ifodalanishi, tiplari: fe'l-kesim va ot-kesim; sodda va tarkibli kesim. Ega bilan kesimning orasida tirening ishlatilishi.

Gapning ikkinchi darajali bo'laklari (to'ldiruvchi, aniqlovchi, hol). To'ldiruvchi va uning ifodalanishi. Vositasiz va vositali to'ldiruvchilar, ularning shakllanishi. Aniqlovchi va uning ifodalanishi. Sifatlovchi, qaratqich va izohlovchilar aniqlovchining turlari ekanligi. Hol va uning ifodalanishi, turlari: ravish holi, miqdor-daraja holi, payt holi, o'rin holi, sabab holi va maqsad holi. Gap bo'laklarining joylashish tartibi. Inversiya.

Gapning uyushiq bo'laklari; uyushishning ifoda vositalari: sanash ohangi va teng bog'lovchilar. Uyushiq bo'lakli gaplarda umumiy va umumlashtiruvchi birliklarning qo'llanishi. Uyushiq bo'lakli gaplarda tinish belgilarining ishlatilishi.

Gapning ajratilgan bo'laklari, ularning ajratilish sabablari. Ajratilgan bo'laklarning turlari: ajratilgan ega, ajratilgan kesim, ajratilgan aniqlovchi (ajratilgan sifatlovchi, ajratilgan qaratqich, ajratilgan izohlovchi), ajratilgan to'ldiruvchi, ajratilgan hol. Ajratilgan bo'lakli gaplarda tinish belgilarining ishlatilishi.

Gap bo'laklari sanalmaydigan birliklar (so'z va birikmalar) haqida ma'lumot: undalma, kirish so'z, kirish birikma va kiritma gaplar; ularning boshqa gap bo'laklari bilan grammatik jihatdan bog'lanmaslik va o'ziga xos ohang xususiyatlari. Ularda tinish belgilarining ishlatilishi.

Bir bosh bo'lakli gaplar, ularning tiplari: egasiz va kesimsiz bir bosh bo'lakli gaplar. Egasiz bir bosh bo'lakli gap turlari (egasi topiladigan va egasi topilmaydigan gaplar). Egasi topiladigan gaplar: shaxsi aniq, shaxsi noaniq, shaxsi umumlashgan

gaplar. Egasi topilmaydigan - shaxssiz gaplar. Kesimsiz bir bosh bo'lakli gap - atov (yoki nominativ) gaplar va infinitiv gaplar ekanligi.

Bo'laklarga ajralmaydigan gaplar (so'z-gaplar), ularning o'ziga xos xususiyatlari. To'liq va to'liqsiz gaplar. To'liqsiz gaplarning tuzilish va qo'llanish xususiyatlari.

Qo'shma gap. Qo'shma gap haqida umumiy ma'lumot. Komponent (qism)larning birikish usuliga ko'ra qo'shma gap turlari: bog'langan qo'shma gap, ergashgan (ergash gapli) qo'shma gap, bog'lovchisiz qo'shma gap.

Bog'langan qo'shma gap. Bog'langan qo'shma gap qismlarining mazmun munosabati. Komponent (qism)lar orasidagi teng aloqa bog'langan qo'shma gap qismlarining o'zaro bog'lanish usuli ekanligi. Teng bog'lovchilar, teng bog'lovchi vazifasidagi ayrim yuklamalar, "bo'lsa", "esa" so'z shakllari bog'langan qo'shma gap qismlarini bog'lovchi vositalar ekanligi. Bog'langan qo'shma gap qismlari (komponentlari) orasida tinish belgilarining ishlatilishi.

Ergashgan qo'shma gap. Ergashgan qo'shma gap - bosh va ergash gaplarning tobelik munosabati asosida vujudga keladigan sintaktik birlik sifatida. Bosh va ergash gap, ularning o'ziga xos xususiyatlari. Ergashtruvchi bog'lovchilar, shu vazifadagi ayrim yuklamalar, ko'makchilar, nisbiy so'zlar, turli fe'l shakllari (fe'lning shart, buyruq-istak shakllari. shuningdek, ravishdosh, sifatdosh va to'liqsiz fe'l ergash gapni bosh gapga bog'lovchi vositalar ekanligi.

Ergashgan qo'shma gapning turlari: ega ergash gapli qo'shma gap, kesim ergash gapli qo'shma gap, to'ldiruvchi ergash gapli qo'shma gap, aniqlovchi ergash gapli qo'shma gap, ravish ergash gapli qo'shma gap, daraja-miqdor ergash gapli qo'shma gap, payt ergash gapli qo'shma gap, o'rin ergash gapli qo'shma gap, sabab ergash gapli qo'shma gap, o'xshatish ergash gapli qo'shma gap, shart ergash gapli qo'shma gap, to'siqsiz ergash gapli qo'shma gap, natija ergash gapli qo'shma gap. Bunday gaplarda ergash gapning bosh gapdagi biror bo'lakni (qismni) yoki butun bir bosh gapni izohlash xususiyati. Ergashgan qo'shma gap komponentlari orasida tinish belgilarining ishlatilishi.

Bog'lovchisiz qo'shma gap. Intonatsiya (ohang) bog'lovchisiz qo'shma gap komponentlarini o'zaro bog'lovchi vosita ekanligi. Bog'lovchisiz qo'shma gap qismlarining birikish usullari (sanash va tobelanish ohanglari).

Bog'lovchisiz qo'shma gap tarkibidagi komponentlarning mazmun munosabati. Bog'lovchisiz qo'shma gap turlari: bir tipdagi va turli tipdagi komponentlardan tuzilgan bog'lovchisiz qo'shma gaplar. Bog'lovchisiz qo'shma gaplarda tinish belgilarining ishlatilishi.

Murakkab qo'shma gap. Murakkab qo'shma gap uch va undan ortiq komponentlarning mazmun va ohang jihatdan bog'lanishidan tuzilgan sintaktik birlik sifatida. Murakkab qo'shma gaplarning turlari: 1) bog'langan qo'shma gap toifasidagi (bog'lanish yo'li bilan tuzilgan) murakkab qo'shma gaplar; 2) ergashgan qo'shma gap toifasidagi (ergashish yo'li bilan tuzilgan) murakkab qo'shma gaplar : a) bir necha ergash gapli murakkab qo'shma gaplar; b) bir necha bosh gapli murakkab qo'shma gaplar ; 3) bog'lovchisiz qo'shma gap toifasidagi (bog'lovchi vositalarsiz, ohang orqali tuzilgan) murakkab qo'shma gaplar; 4) aralash tipda tuzilgan murakkab qo'shma gaplar. Murakkab (ko'p komponentli) qo'shma gaplarda tinish belgilarining ishlatilishi.

Punktuatsiya (ishorat qoidalari). Oʻzga gap va undan nutqda foydalanishning oʻziga xos xususiyatlari. Oʻzga gap turlari: koʻchirma gapli qurilma, oʻzlashtirma gap. Koʻchirma gapli qurilmaning tarkibiy qismlari: muallif gapi va koʻchirma gap, ularning oʻzaro bogʻlanishi. Koʻchirma gapning muallif gapiga nisbatan prepozitiv, postpozitiv va inpozitiv holatlarda qoʻllana olishi koʻchirma gapli qurilmalarning oʻziga xos xususiyati ekanligi. Oʻzlashtirma gap, uning oʻziga xos xususiyatlari. Koʻchirma gapli qurilmalarda tinish belgilarining ishlatilishi. Koʻchirma gapli qurilmalarni oʻzlashtirma gapga aylantirishning oʻziga xos xususiyatlari

Ona tili punktuatsiyasining asosiy tamoyillari (mantiqiy-grammatik tamoyil, uslubiy tamoyil, differentsiatsiya tamoyili). Ona tilida tinish belgilari va ularning tasnifi; tinish belgilarining qoʻllanish oʻrinlari.

Uslubiyat va uslubshunoslik.

Nutq uslublari haqida maʼlumot. Uslubiyat turlari: leksik, fonetik va grammatik uslubiyat haqida.

“Ona tili va bolalar adabiyoti” fanining “ Bolalar adabiyot” qismi nazariy mashgʻulotlari mazmuni:

1. Adabiyot (bolalar adabiyoti) fanining maqsad va vazifalari.
2. Bolalar kitobxonligi haqida.
3. Bolalar adabiyoti va bolalar folklorining mumtoz adabiyot namunalari bilan bogʻliqligi. Qoʻshiqlar. Maqollar. Topishmoqlar. Masallar. Tez aytishlar. Ertaklar. Adabiy ertaklar.
4. Oʻzbek bolalar adabiyotining vujudga kelishi. Oʻtgan asrning 30-40 – yillaridagi oʻzbek bolalar adabiyoti. Hozirgi davrdagi oʻzbek bolalar adabiyoti.
5. Alisher Navoiyning “Xamsa” turkumiga kiruvchi dostonlarida ilgari surilgan taʼlim-tarbiyaga oid gʻoyalar. Alisher Navoiyning pand-nasihati mazmunidagi asarlarida ifodalangan ijtimoiy-siyosiy, axloqiy-taʼlimiy qarashlar. Gulxaniyning “Zarbulmasal” asari tarkibiga kirgan masallarda ilgari surilgan gʻoyalar.
6. Avloniyning pedagogik faoliyati. Yangi maktablar, oʻquv jarayonlari, dars uslubi tashkil etishdagi faoliyati. “Turkiy guliston yoxud axloq” asarining taʼlimiy va tarbiyaviy ahamiyati. H.H. Niyoziy maʼrifati. Uning taʼlimda joriy etilgan oʻqish kitoblari mohiyati. Hamza qalamiga mansub “Gul” turkumiga kiruvchi toʻplamlarining badiiy ahamiyati. Gʻafur Gʻulomning bolalar uchun yozilgan sheʼrlarida ilgari surilgan gʻoyalar. Gʻafur Gʻulomning nasriy asarlari oʻzbek bolalar adabiyotining ajoyib namunalari sifatida. Gʻafur Gʻulomning ikkinchi jahon urushi davridagi ijodi. Quddus Muhammadiyning hayoti va ijodiy faoliyati. Shoir shehrlardagi musiqiylik. Q.Muhammadiy sheʼriyatida tabiatga munosabat; poetik obrazning oʻrni hamda ahamiyati.
7. Zafar Diyorning hayoti va ijodi. Zafar Diyorning “Mashinist” dostonida ilgari surilgan gʻoyalar. Zafar Diyorning sheʼriy asarlarida inson va tabiat oʻrtasidagi munosabatlarning ifodalanishi. Shukur Saʼdulla hayoti va ijodi. Sh.Sahdulla ijodida hayotiy voqealarning haqqoniy badiiy tasviri, janr rang-barangligi va badiiy xususiyatlari, obrazlar talqini, tarbiyaviyligi, hayotiyliigi.
8. Sulton Joʻraning hayoti va ijodi. Shoirning ilmiy-ommabop mavzulardagi sheʼrlarida ifodalangan gʻoyalar haqida. Sulton Joʻraning vatanparvarlik mavzusida yozilgan asarlari tahlili. Hakim Nazirning hayoti va ijodi. Hakim Nazirning maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarga bagʻishlangan asarlariga xos

xususiyatlar. Hakim Nazirning mehnat, odob-axloq, vatanparvarlik mavzulariga bag'ishlangan asarlarining ahamiyati haqida.

9. Po'lat Mo'minning hayoti va ijodi. Po'lat Mo'min ijodida odob-axloq mavzusi. Po'lat Mo'min – qo'shiqchi shoir. Qudrat Hikmatning hayoti va ijodi. Qudrat Hikmatning tinchlik va baxtli bolalik haqidagi she'rlarining o'ziga xos xususiyatlari. Qudrat Hikmat dostonlarida ilgari surilgan g'oyalar.

10. Xudoyberdi To'xtaboyev hayoti va ijodi. "Sariq devni minib", "Qasoskorning oltin boshi", "Besh bolali yigitcha" asarlarining badiiy xususiyatlari. Farhod Musajon hayoti va ijodi. Farhod Musajonning maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarga bag'ishlangan hikoyalarida ilgari surilgan g'oyalar. Farhod Musajon - dramaturg adib.

11. Miraziz A'zamning hayoti va ijodiy faoliyati. M.Ahzam shehrlarida hayotga munosabat, ijtimoiy ziddiyatlarning badiiy talqini. Adib dramalarining maktab sahnasidagi ahamiyati. Tursunboy Adashboyev ijodida ona-tabiat va Vatan madhi. T.Adashboyevning so'nggi yillardagi ijodiy faoliyati. Shoirning ona-tabiat va Vatan mavzusidagi she'rlari badiiyati.

12. Qambar Otaning hayoti va ijodiy faoliyati. Qambar Otaning maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarga bag'ishlangan she'rlarining mavzu doirasi. Qambar Ota yaratgan doston va doston-ertaklarda ilgari surilgan g'oyalar. Muhammad Ali yaratgan tarixiy romanlardagi bolalar obrazlari. Muhammad Alining ona-tabiat tasviri chizilgan asarlari. Muhammad Alining xalq afsonalari asosida yaratgan asarlarida ilgari surilgan g'oyalar. Muhammad Alining temuriylarga bag'ishlab yozilgan romanlari haqida.

13. Anvar Obidjon ijodi o'zbek bolalar adabiyotidagi yanigicha yo'nalish sifatida. Anvar Obidjon she'rlarida kitobxon ongiga ta'sir qilish emas, qalbiga yo'l topishga bo'lgan urinishlar. Anvar Obidjonning "Sen eshitmagan qo'shiqlar" turkumi – o'quvchilarning eng sevimli to'plami. Anvar Obidjon – ustozlar e'tirofida. Abusaid Ko'chimovning hayoti va ijodiy faoliyati. Abusaid Ko'chimovning kichikintoylarga bag'ishlangan she'rlarida ilgari surilgan g'oyalar. Abusaid Ko'chimov ertak va dostonlarining o'ziga xos xususiyatlari.

14. Hamza Imonberdiyevning hayoti va ijodiy faoliyati. Hamza Imonberdiyev asarlarining mavzu doirasi. Hamza Imonberdiyevning "Adolat kaliti" ertagida ilgari surilgan g'oyalar. Abdurahmon Akbar ijodidagi rang-baranglik. Abdurahmon Akbarning qofiyali nasr(saj') shaklidagi turkumidagi she'rlarning o'ziga xosligi. Abdurahmon Akbarning Vatan, tabiat va bolalar o'yinlari haqidagi she'rlari haqida. Abdurahmon Akbarning alifbo shehrlari haqida.

15. Chet el bolalar adabiyotining umumiy tahlili. Sharl Perroning bolalar zavq oladigan ertaklariga xos xususiyatlar haqida. Aka-uka Grimmlar yaratgan ertaklarda ilgari surilgan g'oyalar. Aka-uka Grimmlar yozgan ertaklarda ulug'langan yoki qoralangan fazilatlar va xislatlar haqida. Xans Kristian Andersen ijodining ko'p qirrali va rang-barang ekanligi. Xans Kristian Andersen asarlarida ilgari surilgan g'oyalar.

16. Aleksandr Sergeyevich Pushkin yaratgan ertak-dostonlarda ilgari surilgan g'oyalar. Nikolay Alekseyevich Nekrasov hayoti va ijodi. Nikolay Alekseyevich Nekrasovning bolalarga atab yaratgan asarlarining o'ziga xos xususiyatlari.

17. Lev Nikolayevich Tolstoy tomonidan yaratilgan “Yangi alifbo” asari haqida. Lev Nikolayevich Tolstoyning “Mo‘ysafid olma ekdi” hikoyasida ilgari surilgan g‘oyalar haqida. Korney Ivanovich Chukovskiy ertak-dostonlarida ilgari surilgan g‘oyalar. Samuil Yakovlevich Marshak asarlarining janr jihatdan rang-barangligi. Samuil Yakovlevich Marshak asarlarida ilgari surilgan g‘oyalar.

РОДНОЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

«Родной язык и литература» выполняет формирование теоретических знаний, практических навыков, методический подход к процессу преподавания русского языка в начальных классах, а так же научное мировоззрение у студентов.

Основные знания и требования к студентам

Студенты должны знать:

- современное состояние системы языка и речи;
- разные направления в науке о языке;
- строй языка и взаимодействие всех сторон структуры;
- фонетический, морфемный, словообразовательный, лексический, морфологический, синтаксический, стилистический анализ текстов;
- структуру и содержание учебного предмета «Родной язык и литература» преподаваемого в начальных классах;
- возможности учебного предмета «Родной язык и литература» для воспитания всесторонне развитой личности.
- специфику детской литературы;
- творчество детских писателей и поэтов;
- основные этапы развития детской литературы.

Студенты должны уметь:

- применять полученные знания при учении младших школьников;
- использовать разнообразные формы, методы и средства обучения языку;
- соотнести особенности и трудности учебного материала с особенностями младших школьников:
- устанавливать и углублять внутри предметные и межпредметные связи языковых дисциплин.

Студенты должны уметь использовать:

- различного рода наглядно-демонстрационных материалов, - полученные теоретические знания в практической деятельности.
- самостоятельного анализа произведений детской литературы;
- выразительного чтения, инсценировки произведений детской литературы и фольклора.

BOSHLANG‘ICH MATEMATIKA KURSI NAZARIYASI fani bo‘yicha:

**To`plamlar va ular ustida amallar.** To`plam tushunchasi. To`planning elementi. Bo`sh to`plam. Chekli va cheksiz to`plamlarga misollar. To`plamlarning berilish usullari. Teng to`plamlar. To`plam osti. Universal to`plam. Eyler-Venn diagrammalari. To`plamlarning kesishmasi, birlashmasi, ikki to`planning ayirmasi, universal to`plamgacha to`ldiruvchi to`plam. To`plamlarning dekart ko`paytmasi. To`plamlar ustidagi amallarning xossalari. To`plamlarni o`zaro kesishmaydigan

to'plam ostilariga (sinflarga) ajratish tushunchasi. To'plamlarni bitta, ikkita va uchta xossaga ko'ra sinflarga ajratish.

Ikkita to'plam elementlari orasidagi moslik. Moslikning grafi va grafigi. To'plamni to'plamga o'zaro bir qiymatli akslantirish. Teng quvvatli to'plamlar. To'plamdagi munosabat, uning xossalari. Ekvivalentlik munosabati. Ekvivalentlik munosabatining to'plamlarni sinflarga ajratish bilan aloqasi. Tartib munosabati. Graflar nazariyasining elementlari Kombinatorika masalalari: Yig'indi va ko'paytma qoidasi. Takrorlanadigan va takrorlanmaydigan o'rinlashtirishlar va o'rin almashtirishlar. Takrorlanmaydigan gruppashlar. Chekli to'plamlarning to'plam ostilari soni. Matematiktushuncha. Tushunchaninghajmivamazmuni. Tushunchani ta'riflash usullari va ularga misollar. Mulohazaning inkori. Konyunktsiya va dizyunktsiya. Implikatsiya va ekvivalentsiya. Mantiqiy amallarning qonunlari. Predikatlar. Predikatning inkori. Konyunktsiya va dizyunktsiya. Implikatsiya va ekvivalentsiyasi. Kvantorlar. Mantiqiy kelib chiqishlik va tengkuchlilik munosabatlari. Zaruriy va etarli shartlar Teoremaning tuzilishi va turlari. Matematik isbotlash usullari. To'g'ri va noto'g'ri muhokamalar. Algebraik operatsiya tushunchasi va uning xossalari: kommutativlik, assotsiativlik, distributivlik va qisqaruvchanlik. Neytral, yutuvchi va simmetrik elementlar.

Algebraik sistemalar. Yarim grupp, grupp, halqa va maydon tushunchalari va ularga misollar. Natural son va nol tushunchasining vujudga kelishi haqida qisqacha tarixiy ma'lumot. Nomanfiy butun sonlar to'plamini tuzishdagi har xil yondoshuvlar. Nomanfiy butun sonlar to'plamini to'plamlar nazariyasi asosida qurish: Natural son va nol tushunchasi. Nomanfiy butun sonlar to'plamida «teng», «kichik» va «katta» munosabatlari. Yig'indining ta'rifi, uning mavjudligi va yagonaligi. Qo'shish qonunlari. Ayirmaning ta'rifi, uning mavjudligi va yagonaligi. Yig'indidan sonni va sondan yig'indini ayirish qoidalarining to'plamlar nazariyasi bo'yicha ma'nosi. Ko'paytmaning ta'rifi, uning mavjudligi va yagonaligi. Ko'paytirish qonunlari. Ko'paytmaning yig'indi orqali ta'rifi.

Nomanfiy butun sonni natural songa bo'lishning ta'rifi, uning mavjudligi va yagonaligi. Yig'indini va ko'paytmani songa bo'lish qoidarining to'plamlar nazariyasi bo'yicha ma'nosi. Nomanfiy butun sonlar to'plamini aksiomatik asosda qurish: Nazariyani aksiomatik metod bilan qurish tushunchasi. Peano aksiomalari. Matematik induksiya metodi. Nomanfiy butun sonlarni qo'shish va ko'paytirish amallarining aksiomatik ta'riflari. Qo'shish va ko'paytirish qonunlari.

Ayirish va bo'lishning ta'rifi. Nolga bo'lishning mumkin emasligi. Qoldikli bo'lish. Nomanfiy butun sonlar to'plamining xossalari. Natural sonlar qatori kesmasi va chekli to'plam elementlari soni tushunchasi. Tartib va sanoq natural sonlari. Natural son miqdorlarni o'lchash natijasi sifatida. Sanoq sistemalari: Sanoq sistemasi tushunchasi. Pozitsion va nopozitsion sanoq sistemalari. O'nli pozitsion sanoq sistemasini targ'ib qilishda M.Xorazmiyning ro'li. O'nli pozitsion sanoq sistemasida sonlarning yozilishi va o'qilishi. O'nli sanoq sistemasida nomanfiy butun sonlar ustidagi arifmetik amallarning algoritmi. O'ndan farqli pozitsion sanoq sistemalari: sonlarning yozilishi, arifmetik amallar, bir sanoq sistemasida yozilgan sonni boshqa sanoq sistemasidagi yozuvga o'tkazish. Ikkilik sanoq sistemasining tadbiqu.

Sonlarning bo'linishi. Son tushunchasini kengaytirish masalasi.

Kasr va manfiy son tushunchasini vujudga kelishi haqida qisqacha tarixiy ma'lumotlar. Butun sonlar. Butun manfiy sonlar. Ratsional sonlar: Kasr tushunchasi. Ratsional sonlar. Ratsional sonlar ustida arifmetik amallar. Qo'shish va ko'paytirish qonunlari. Ratsional sonlar to'plamining xossalari. O'nli kasrlar va ular ustida arifmetik amallarni bajarish algoritmi. Ratsional son cheksiz davriy o'nli kasr sifatida. Haqiqiy sonlar: Irratsional son tushunchasi. Davriy bo'lmagan cheksiz o'nli kasr. Haqiqiy sonlar ustida arifmetik amallar. Qo'shish va ko'paytirish qonunlari. Haqiqiy sonlar to'plamining xossalari. Sonlarni yaxlitlash qoidalari va taqribiy sonlar ustida amallar. Absolyut va nisbiy xato.

Kompleks sonlar: Mavhum son tushunchasi. Kompleks son va uning turli shakllari.

Kompleks sonlar to'plami. Kompleks sonlar ustida amallar. Kompleks sonlar to'plamining xossalari. Geometrik figuralar, ularning ta'rifi, xossalari va alomatlari. Geometrik masalalar echish metodlari haqida. Geometrik masalalarning turlari, o'lchash bilan bog'liq amaliy masalalar, hisoblashga oid masalalar, isbotlashga doir masalalar va yasashga doir masalalar. Yasashga doir geometrik masalalar haqida tushuncha. Geometrik figuralarni sirkul va chizg'ich yordamida yasash bosqichlari. Ko'pyoqlilar. Ko'pyoqlilar haqida Eyler teoremasi. Prizma, to'g'ri burchakli parallelepiped, piramida. Aylanma jismlar. Silindr, konus, shar. Fazoviy figuralarni tekislikda tasvirlash. Miqdorlar va ularni o'lchash.

Figuralarning yuzi. Figuralar yuzini o'lchash usullari. Tengdosh va teng figuralardan tashkil topgan figuralar. To'g'ri to'rtburchak va boshqa figuralarning yuzini topish. Jismning hajmi va uni o'lchash. Jismning massasi va uni o'lchash.

Vaqt oraliqlari va ularni o'lchash. Boshlang'ich matematika kursida ko'riladigan boshqa miqdorlar: baho, vaqt, tezlik, yo'l. Ularning o'lchov birliklari va ular orasidagi bog'lanishlar. Matnli masalalar. Tenglik, tengsizlik va tenglamalar.

ТЕОРИЯ НАЧАЛЬНОГО КУРСА МАТЕМАТИКИ

Изменения, происходящие в политической, экономической, научно-технической и культурной жизни нашей Республики, нашли своё отражение и в сфере народного образования.

Создание в Узбекистане системы непрерывного образования, на этом основании повышение качества образования до мирового уровня является самой актуальной проблемой системы образования. Это подтверждает необходимость повышения качества подготовки всех специалистов.

Данная программа рассчитана на обучение студентов 2-4 курсов направления «Начальное образование и воспитательная работа».

Дисциплина «Теория начального курса математики» обеспечивает приобретение знаний и умений в соответствии с государственным образовательным стандартом, содействует фундаментализации образования, формированию мировоззрения и развитию системного мышления. А также способствует развитию умения научного анализа изучения теоретико-практических основ деятельности будущих специалистов.

Основной целью дисциплины является ознакомление студентов с теоретическими основами начального курса математики, обучение их самостоятельной работе с учебными пособиями и научной литературой.

Задачи дисциплины – обучить студентов:

- Элементам теории множеств;
- Элементы комбинаторики;
- Элементам математической логики;
- Элементам теории чисел;
- Элементам алгебры;
- Элементам геометрии;
- Элементы теории величин.

TEKNOLOGIYA (MEHNAT) VA UNI O`QITISH METODIKASI fani bo'yicha:

Mehnat ta'limi va tarbiyasining maqsad va vazifalari. Mehnat va uni o'qitish metodikasi fanining nazariy va amaliy asoslari. Boshlang'ich sinflarda mehnat ta'limining mazmuni. Mehnat ta'limining shakl va metodlari. Mehnat darslarida qo'l mehnatidan foydalanish talablari. Boshlang'ich sinflarda mehnat darsining olib borilishi. Mehnat darslarida o'quv jarayonini tashkil etish. Boshlang'ich sinflarda mehnat ta'limidan amaliy ishlar. Boshlang'ich sinf mehnat darslarida iqtisodiy tushunchalari shakllantirish. Mehnat darslarida ish unumini oshirish usullari.

Mehnat ta'limi darslariga integratsion yondashuv. Mehnat ta'limida sinfdan tashqari ishlar. Applikatsiya ishlarini bajarilishi va uning turlari. Mutafakkirlar merosida mehnat tarbiyasi. Mutafakkirlar merosida mehnat tarbiyasi. Mehnat darslarida axborot texnologiyalaridan foydalanish. Mehnat darslarini tashkil etish metodikasi. Applikatsiya va mozaika bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi. Qog'oz va karton bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi.

Turli xil materiallar bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi. Plastilin va loy bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi. Gazlama bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi. Yumshoq o'yinchoq yasash darslarini tashkil etish metodikasi. Loyihalash va modellashtirish ishlari darslarini tashkil etish metodikasi.

Qishloq xo'jaligi mehnati darslarining mazmuni va undan foydalanish usllari.

ТЕХНОЛОГИЯ И МЕТОДИКА ЕГО ПРЕПОДАВАНИЯ

Технология и методика его преподавания выполняет формирование теоретических знаний, практических навыков, методический подход к процессу преподавания «Технология и методика его преподавания».

Основные требования к знаниям и умениям студентов:

Студенты должны знать: особенности, содержание, задачи и цели предмета Технология и методика его обучения, технологии критерия оценки знания, умения и навыков учащихся, основные учебники и учебные пособия и методика применения их, все методы и методики, применяемые в обучении предмета технологии.

Студенты должны уметь: основные и вспомогательные формы организации учебно–познавательной деятельности, развитие учебного процесса в разработке урока (выбор учебного материала и соответствующему метода, средства и формы обучения), анализ рекомендаций программы, учебника, методического пособия и написание краткой рецензии, заниматься наукой по интересующемуся направлению и теме (курсовые и дипломные работы),

рабочий процесс специалистов, которые работают различными ресурсами и готовят различные предметы, умелое использование инструментов, которыми обрабатываются различные ресурсы, умение читать схему, на основе которой изготавливаются различные предметы, чертить схему, знать правила техники безопасности, соблюдать чистоту и культуру рабочего места.

TABIATSHUNOSLIK VA UNI O`QITISH METODIKASI FANI

BO`YICHA:

Tabiatshunoslikni va o`qitish metodikasi- pedagogik fan sifatida. Tabiatshunoslikni o`qitish metodikasi sohasidagi zamonaviy muammolar. Tabiiy fanlar konsepsiyasi.

Tabiatshunoslik va uni o`qitish metodikasi ta'limotining shakllanishi va rivojlanishi. Quyosh sistemasi. Yer, uning shakli va harakati. Joyda orientirlash. plan va karta. Litosfera. Gidrosfera. Atmosfera. Tiriklik belgilari. Tabiatshunoslikni va o`qitish metodikasi – pedagogik fan sifatida. Tabiatshunoslikni o`qitish metodikasi sohasidagi zamonaviy muammolar. Tabiiy fanlar konsepsiyasi.

Tabiatshunoslik va uni o`qitish metodikasi ta'limotining shakllanishi va rivojlanishi. Quyosh sistemasi. Yer, uning shakli va harakati. Joyda orientirlash. Plan va karta. Litosfera. Gidrosfera. Atmosfera. Tiriklik belgilari. O`simliklar dunyosi. Hayvonot olamining xilma xilligi. Boshlang`ich maktab tabiatshunoslik fanining ta'limiy va tarbiyaviy vazifalari. Tabiatshunoslikni o`qitish tamoyillari va qonuniyati. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida tabiatshunoslik tasavvur va tushunchalarni shakllantirishning metodik asoslari. Tabiatshunoslikni o`qitish metodlari. Tabiatshunoslikdan o`quv ishlarini tashkil etish shakllari.

Tabiatshunoslik fani bo`yicha o`quvchilar bilimlarini nazorat qilish va baholash. Tabiatshunoslikni o`qitish vositalari. Tabiat bilan tanishtirishda moddiy texnika bazasi. Boshlang`ich maktablarda tabiatshunoslik fanining mazmuni, o`quv dasturini rejalashtirish tamoyillari. Tabiatshunoslik fanida sinfdan tashqari ishlar. 1-4sinf Atrofimizdagi olam predmetning mazmuni va uni o`qitish metodlari

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ПРИРОДОВЕДЕНИЯ

Студенты должны знать: Раскрыть образовательные, воспитательные и развивающие задачи методики преподавания природоведения. Знать методы и приёмы преподавания природоведения. Правильного выбирать организационные формы учебного процесса, методов преподавания. Иметь навыки проведения практических занятий.

Студенты должны уметь: Уметь анализировать программы, учебники, учебно-методические пособия природоведческого содержания. Умение составлять планы и конспекты различных типов, основываясь на межпредметных связях и на интеграции обучения и воспитания. Знать и применять произведения Восточных мыслителей, отражающими взаимосвязи человека с окружающим миром, природой, использовать взгляды мыслителей на окружающий мир, их афоризмы, рубаи, четверостишия на уроках окружающего мира и природоведения. Знать и уметь видеть экологическую и природоохранительную направленность школьного курса природоведения.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva B.S., Sadikova A.V., Muxitdinova M.N., Toshpo`latova M.I., Raximova F. Matematika. TDPU. (Boshlang`ich ta`lim va sport-tarbiyaviy ish bakalavriyat ta`lim yo`nalishi talabalari uchun darslik) Toshkent-2012, 284 bet.
2. G`ulomova X., Yo`ldosheva Sh., Mamatova G., Boqiyeva H., Masharipova U., Sattorova X. Husnixat va uni o`qitish metodikasi. –T.: TDPU, 2013. – 136 b.
3. Hamrayev M. Ona tili fanidan lisoniy tahlil qoliplari. “Sharq” NMAK, 2015.
4. Hamroyev M., Muhamedova D., Shodmonqulova D., G`ulomova X., Sh. Yo`ldosheva Sh. Ona tili (darslik) Moliya- Iqtisod, Toshkent, 2007-yil.
5. Ibrohimov R. «Matematikadan masalalar to`plami». T. O`qituvchi, 1995.
6. Ikromova R., Muhamedova D., Hamrayev M. Ona tilidan mashqlar to`plami (o`quv qo`llanma) TDPU, Toshkent, 2009-yil
7. Jamolxonov H. Hozirgi o`zbek adabiy tili. 2005, “Talqin” nashriyoti
8. Jumaboyev M Bolalar adabiyoti (darslik) –T.: O`qituvchi, 2011
9. Jumaev M.E. Boshlang`ich sinflarda matematika o`qitish metodikasidan praktikum. (OO`Yu uchun o`quv qo`llanma) Toshkent. “O`qituvchi”, 2004 yil
10. Jumaev M.E. Boshlang`ich sinflarda matematika o`qitishmetodikasidan laboratoriya mashg`ulotlari. (OO`Yu uchun o`quv qo`llanma) Toshkent. “Yangi asr avlodi” 2006 yil.
11. Jumaev M.E. Matematika o`qitish metodikasi. (OO`Yu uchun darslik.) Toshkent. “Turon iqbol” 2016 yil. 426 bet
12. Jumaev M.E., Tadjieva Z.G`. Boshlang`ich sinflarda matematika o`qitish metodikasi. (OO`Yu uchun darslik.) Toshkent. “Fan va texnologiyai” 2005 yil.
13. Matchanov S., G`ulomova X., Yuldasheva SH., A. Nisanbayeva. Ana tilin oqitu adistemesi.–T.: TDPU, 2013. – 277 b.
14. Mavlonova R.A, Sanaqulov X.R, Xodiyeva D.P. Mehnat va uni o`qitish metodikasi O`quv qo`llanma.2007-yil TDPU.
15. Mavlonova R.A., Vohidova N.A., Raxmonqulova N.X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Darslik T.: Fan va texnologiyalar. 2010-yil.
16. Mirzaxmatova Sh., Pulatova D. Tabiatshunoslik darslarida interfaol ta`lim (Uslubiy qo`llanma) –T.: “Yangi asr avlodi”, 2011-yil. – 44 b.
17. Mirziyoyev SH.M. Niyati ulug` xalqning ishi ham ulug`, hayoti yorug` va kelajagi farovon bo`ladi. - T.: O`zbekiston, 2019.
18. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O`zbekiston, 2017. – 488 b.
19. Mirziyoyev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O`zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O`zbekiston, 2016. - 56 b.
20. Mirziyoyev SH.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta`minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: O`zbekiston, 2017. - 48 b
21. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat`iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo`lishi kerak. – T.: O`zbekiston, 2017. - 104 b.
22. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat`iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo`lishi kerak. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari

bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.

23. Mirziyoyev SH.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild, - T.: O'zbekiston, 2018.

24. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2018.

25. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar Strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni. www.lex.uz.

26. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 27 fevraldagi “Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Qarori // Xalq so'zi, 2020 yil, 28 fevral.

27. Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. –T.: Noshir, 2009. – 363 b.

28. Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili. 2006, “Universitet” nashriyoti.

29. Sanaqulov X, Xodiyeva D, Sanaqulova A “Mehnat ta'limi” 3-sinf darsligi. T., “Sharq” 2016 yil.

30. Sanaqulov X., Xodiyeva D., Sanaqulova A. “Mehnat ta'limi” 2-sinf darsligi. T., “Sharq” 2016 yil.

31. Xamedova N.A, Ibragimova Z, Tasetov T. Matematika. Darslik. T.: Turon-iqbol, 2007.363b.

32. Xamedova N.A., Sadikova A.V., Laktaeva I.Sh. Математика. Учебное пособие. T.: Jaxon-print, 2007.

33. Xoshimov K., Ochilov S. O'zbek pedagogikasi antologiyasi. O'quv qo'llanma. T: O'qituvchi 2010-yil.

34. Yormatova D. Tabiiy fanlarning zamonaviy konsepsiyasi. T., «Aloqachi» nashriyoti, 2008, 312 bet.

35. Рахматуллаева Л.И. Методика преподавания родного языка. –Т.: Учебное пособие. Молия иктисод, - 2007.

36. Стойлова Л.П. Теоретические основы начального курса математики. Учебное пособие. Москва. «Академия». 2014 - 272 с.

37. Халиков А.А. Педагогик маҳорат. Дарслик. – Тошкент, MOLIYA-IQTISOD - 2013. – 446 бет.

38. Халиков А.А. Современный русский язык. Учебник. – Ташкент, MOLIYA- IQTISOD, Toshkent, 2019. – 730 стр.